

Invasieve hybridisatie bij de Nederlandse reptielen en amfibieën

Richard P.J.H. Struijk & Jeroen van Delft, RAVON

Nederland kent van nature zeven reptielensoorten en 16 amfibiesoorten. Ondanks ons niet ideale klimaat, met name voor veel reptielensoorten, hebben zich de afgelopen jaren diverse nieuwe soorten weten te vestigen. Van de reptielensoorten lijkt één soort, de westelijke smaragdhagedis (*Lacerta bilineata*), door ruimtelijke ontwikkelingen weer te zijn verdwenen en één amfibiesoort, de Amerikaanse stierkikker (*Lithobates catesbeianus*), is succesvol geëlimineerd. Van de exoten die zich hier handhaven, is een deel ook in staat zich te kruisen met inheemse, nauwverwante soorten. Dit is voor enkele soorten onderzocht en hybridisatie blijkt daadwerkelijk op te treden, soms met desastreuze gevolgen voor de inheemse soort.

Italiaanse kamsalamander

Binnen het Natura 2000-gebied Veluwe is de kamsalamander (*Triturus cristatus*) aangewezen als doelsoort. Nederland is daarmee verplicht om zorg te dragen voor de duurzame instandhouding van deze populatie. Er geldt hier een behoudoelstelling voor de verspreiding, omvang en kwaliteit van het leefgebied. Vanaf 1997 wordt echter ook de Italiaanse kamsalamander (*Triturus carnifex*) op de Veluwe gevonden (maar waarschijnlijk al langer aanwezig). Deze exoot blijkt hier te hybridiseren met de strikt beschermde inheemse kamsalamander en heeft zich inmiddels verspreid over meer dan 45 kilometerhokken. De inheemse kamsalamander wordt tegelijkertijd steeds zeldzamer. De kans dat de kamsalamander zonder ingrijpen binnen enkele decennia als genetisch 'pure' soort op de Veluwe verdwenen kan zijn, is zeer reëel. Een vergelijkbare casus is bekend uit Zwitserland waar de soort, na introductie, complete populaties van de kamsalamander heeft overlopen. Het enige wat resteert, zijn DNA-sporen van de verdrongen inheemse soort. Zonder actie zal ook de inheemse Veluwse kamsalamander zonder twijfel verdwijnen.

Oostelijke ringslang

Al decennia is bekend dat er in enkele Nederlandse ringslangpopulaties (*Natrix helvetica*) gestreepte dieren voorkomen, wat kan wijzen op een Zuidoost-Europese herkomst. In 2000 en 2001 zijn genetische studies gepubliceerd en werd duidelijk dat in drie verdachte populaties invloeden van, of zelfs zuivere, oostelijke ringslangen (*Natrix natrix*) voorkomen. Het gaat om de Krimpenerwaard, Alphen aan den Rijn (beide Zuid-Holland) en de Brunssummerheide (Limburg). Hybridisatie bleek op te treden in de twee laatstgenoemde populaties. Daarnaast werd bij toeval één hybride in een geheel andere populatie aangetroffen, namelijk in Houten. In de steekproef uit de Krimpenerwaard zijn alleen zuivere oostelijke ringslangen aangetoond, maar vermoedelijk komt in deze polder ook de inheemse ringslang (of genetische sporen van deze soort) voor. Duidelijk is dus dat de exotische soort zich in Nederland heeft gevestigd en hybridiseert met de inheemse. Het uitbreidingspotentieel voor de oostelijke ringslang en haar hybriden is in Zuid-Holland aanzienlijk en het provinciale bolwerk van de inheemse ringslang, de Reeuwijkse Plassen, grenst direct aan de Krimpenerwaard. Zonder acties is het niet de vraag óf kolonisatie en dus hybridisatie zal optreden, maar wanneer; als dit al niet plaatsvindt. De risico's zijn groot omdat de soort mobiel is, veel nakomelingen kan krijgen, er nog veel potentieel leefgebied gekoloniseerd kan worden en de aantallen daardoor snel kunnen toenemen.

Oostelijke ringslang (*Natrix natrix*) uit de Krimpenerwaard. (Foto: Richard Struijk)

Volwassen vrouw Antilliaanse leguaan op St. Eustatius. (Foto: Jöran Janse)

Groene leguaan

Op St. Eustatius, onderdeel van Caribisch Nederland, komt de bedreigde Antilliaanse leguaan (*Iguana delicatissima*) voor. Door verlies aan leefgebied, gering voortplantingssucces en aanhoudende sterfte door menselijke activiteit, is de populatie van geringe omvang. In 2018 is hybridisatie tussen de Antilliaanse leguaan en de groene leguaan (*Iguana iguana*), die van nature op het vasteland van Zuid- en Midden-Amerika voorkomt, op St. Eustatius vastgesteld. Van meerdere naburige eilanden is bekend dat dit erg snel een desastreus effect op de inheemse populatie kan hebben.

Inheemse soorten met uitheemse herkomst

Naast uitheemse, werkelijk andere soorten, zijn er ook meerdere gevallen van inheemse soorten met uitheemse herkomst in Nederland bekend. Daarbij kan men denken aan geïntroduceerde populaties van muurhagedis, boomkikker en vroedmeesterpad. Ook daarvan geldt dat het onwenselijk is dat zij zich met inheemse soortgenoten voortplanten. Adaptaties die zich evolutionair hebben ontwikkeld en gepaard kunnen gaan met grotere overlevings- of voortplantingskansen, kunnen door inmenging van uitheemse genen vervuild raken, waardoor de fitness van dieren en daarmee populaties afneemt.

Bij inwerkingtreding van de Wet Natuurbescherming in 2017 veranderden de regels voor het in gevangenschap mogen houden van inheemse reptielen en amfibieën. Het houden werd mogelijk, mits de dieren een aantoonbaar legale herkomst hebben. Deze wetswijziging had tot gevolg dat de inheemse soorten, met name vuursalamander, boomkikker, geelbuikvuurpad en vroedmeesterpad, nu door diverse terrariumliefhebbers worden gehouden. Omdat de herkomst legaal diende te zijn – een overdrachtsverklaring van de kweker moet door de eigenaar kunnen worden overlegd – worden dieren veelal in het buitenland aangeschaft. In Duitsland bijvoorbeeld was het houden en kweken van inheemse soorten al lang toegestaan. Deze bloedlijnen stammen doorgaans af van Duitse populaties of van elders uit Europa. Omdat de soorten zich relatief eenvoudig voortplanten, ze veel nakomelingen krijgen en de marktwaarde relatief laag is, is het de verwachting dat illegale uitzettingen van dergelijke huisdieren (sterk) zal gaan toenemen. In 2021 werd RAVON al enkele malen door boomkikkerkwekers benaderd waar zij hun nakweek het beste konden uitzetten om de Nederlandse populaties te versterken, of nieuwe gebieden te koloniseren. Een onbedoeld effect van die wetgeving, dat op termijn serieuze schade kan toebrengen.

Verder lezen?

Oostelijke ringslang <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/3147159>

Antilliaanse leguaan <https://ravon.nl/Soorten/Soortinformatie/antilliaanse-leguaan>

